

Hoe wordt het geld besteed?

De Algemene Onderwijsbond heeft laten berekenen dat het budget voor onderwijs in Nederland steeds kleiner wordt. In 1975 besteedde de overheid 6,9 procent van het bruto binnenlandse product aan onderwijs, nu nog maar 5,2 procent.

In 1975 was Van Kemenade minister van Onderwijs. Hij had veel geld nodig voor het onderwijs, niet zozeer om de klassen te verkleinen of de taakomvang van de leraren terug te brengen als wel om de zg. verzorgingsstructuur fors uit te bouwen. De paedagogische centra werden snel groter, evenals het CITO en de SLO. De nieuwe lerarenopleidingen werden krachtig gestimuleerd want daaruit moesten op korte termijn de op vernieuwing beluste leraren voortkomen. Ook op het departement kwamen steeds meer onderwijskundigen en natuurlijk, de experimenten met de middenschool waarvan toen nog gezegd werd dat ze niet mochten, zelfs niet *konden* mislukken, kostten handenvol geld.

Achteraf gezien ging heel veel geld naar de verkeerde dingen. En hoewel de stroom enigszins verlegd is, gebeurt dat nog steeds. Veel geld gaat naar de bureaucratie, zowel die van het departement als van de grote Raden, Colleges en Besturen. Het wemelt nog steeds van de onderwijskundigen die eigenlijk niets te doen hebben, maar wel hinderlijk blijven roepen en in de weg lopen.

Een heel vervelende groep is ook die der schoolmanagers geworden. Daarmee bedoel ik niet de directeurs van mavo's of de rectoren van kleine gymnasia, die zelf nog voor de klas staan en proberen, in overleg met hun collega's (de leraren) het onderwijs zo goed mogelijk vorm te geven. Ik bedoel daarmee de van het dagelijks schoolgebeuren losgemaakte, of weggelopen bestuurders die met helicopterblik beslissen over banen en arbeidsvoorwaarden. Die het juist en gewenst vinden dat salarisverhogingen voor docenten gekoppeld worden aan begeleidings- en management taken, en niet aan opleiding en ervaring. Deze schoolmanagers hebben hun kans gegrepen na de schaalvergrotingsprocessen van Wallage en Netelenbos en de autonomievergroting door van der Hoeven. Niet zelden hebben zij zonder dralen zichzelf salarisverhogingen toegekend uit het schoolbudget, wat in feite betekent dat op de gewone leraren bezuinigd wordt.

Vandaar dat zij graag mee zullen doen met een actie om meer geld binnen te halen voor het onderwijs, dan zullen zij het wel verdelen.

Cornelis Verhage 08 10 '06

Dolce far niente

Het heeft er alle schijn van dat minister van der Hoeven nog een tijdje minister van Onderwijs wil blijven. Wat schiet het onderwijs daar mee op? Een eerlijk antwoord komt uit in de buurt van *niets*. Als je nadenkt over haar daden zie je vooral dingen die ze had *moeten* doen, moeten redresseren, bijvoorbeeld de extravagante beloningen van bestuurders/managers en van hogere ambtenaren. Ze heeft daar wel eens iets over beloofd maar het is er niet van gekomen, evenmin als van het terugvorderen van de subsidies die h.b.o. instellingen hebben geïncasseerd voor buitenlandse spookstudenten, een soort dode zielen, die zij hadden ingeschreven om meer geld op te strijken. Zo heeft ze natuurlijk ook wel eens iets gezegd over de kwaliteit van het onderwijs (prima!) maar zij heeft nooit iets gedaan om de diploma-inflatie een halt toe te roepen. Dierbare woorden over het leraarsberoep maar geen maatregelen om het functiewaarderingssysteem tegen te houden of de lestaak te verlichten. Zoals Ton van Haperen in het Onderwijsblad opmerkte: 'Trekt de conjunctuur aan, dan is het eerst wachten op de ontvangst van belastingmeevallers en dan krijgen bestuurders hun verhoging van schoolbudgetten. De kruimels zijn voor de leraar. Of het nou economisch goed of slecht gaat, de wetten van de arbeidsmarkt staan buitenspel en de kloof met het bedrijfsleven groeit.' (Onderwijsblad van 26 augustus)

Wel heeft de minister maatregelen in het vooruitzicht gesteld om het aantal leerlingen dat verwezen wordt naar het speciaal onderwijs te verkleinen. Als er minder lastige leerlingen naar het speciaal onderwijs gaan levert dat een bezuiniging op en in het voetspoor van de vroegere minister Deetman wil ze daar natuurlijk ook een bijdrage aan leveren. Van der Hoeven vraagt zich volgens een woordvoerster bovendien af of het bij veel leerlingen vastgestelde gedragsprobleem wel zo zwaar is als wordt voorgesteld. In een brief aan de Tweede Kamer schrijft Van der Hoeven: 'Gedragsproblemen zijn in hoge mate een subjectief gegeven'.

De minister *weet* dus niet wat de werkelijke toestand is op de scholen. Ze zou kunnen beginnen met eens te kijken naar de Engelse documentaire 'Classroom Chaos', die op 1 september werd uitgezonden door de Belgische televisie. Ook daar gaan de bewindslieden en de bureaucraten rustig door met het opstellen van regels en richtlijnen terwijl achter hun rug de boel wordt afgebroken.

Cornelis Verhage 03 09 '06

Een bekend verhaal
Van Kemenade gelooft nog steeds

De heren van Kemenade en Meijnen hebben volgens een artikel in NRC Handelsblad van 1 juli nogmaals geschreven over uitstel van studiekeuze en over de middenschool. Van Kemenade werd daarover geïnterviewd en het moet gezegd, hij is trouw aan de middenschool-idealen gebleven, inclusief de denkfouten. De grootste fout is uiteraard dat bij hem, en bij zijn epigonen, de idealen voorschrijven wat in de praktijk mogelijk moet zijn. Welnu, in de afgelopen dertig jaar is wel gebleken dat het zó niet werkt.

Het is een naïeve gedachtegang, zoals ook sommige argumenten dat zijn. Daarvan één voorbeeld. In alle middenschoolplannen gaat het om uitstel van studiekeuze, om langer durende basisvorming. Als men de pleitbezorgers voorhoudt dat de verschillen tussen de leerlingen na verloop van tijd te groot zijn om ze ‘heterogeen’ effectief en zinvol les te geven, zeggen ze: maar kijk dan naar de basisschool, daar kan het toch ook! En daarmee geeft men er blijk van geen idee te hebben van de intellectuele ontwikkeling van kinderen die bij het ouder worden steeds grotere verschillen laat zien. Ook op de basisschool levert dat al problemen op, waardoor zowel de meest begaafde als de zwakste leerlingen tekort kunnen komen. Het is dan ook helemaal niet vreemd dat in andere landen de caesuur tussen lager onderwijs en secundair onderwijs soms een jaar eerder ligt dan bij ons.

Die denkfout van van Kemenade – het is bepaald zijn enige niet – werd in een andere variant herhaald bij de introductie van de Tweede Fase en het daaraan gekoppelde Studiehuis. Toen zei Prof Wijnen, één van de bedenkers van deze vernieuwing, dat zelfstandig leren voor leerlingen in de bovenbouw van de middelbare school zeker zou gaan slagen, immers, in het hoger onderwijs lukte dat toch ook?

Nu is het maar zeer de vraag óf het zo goed lukt in het hoger onderwijs, je hoort vaak genoeg dat daar heel schoolse maatregelen nodig zijn om de studenten tot aanvaardbare prestaties te brengen, maar het is toch van de zotte om er voetstoots vanuit te gaan dat het in het middelbaar onder onderwijs een succes zal worden? Wat zei prof. Meijnen ook weer: ‘We geloofden er met zijn allen in.’ Van dit soort geloof is het onderwijs alleen maar slechter geworden.

Cornelis Verhage 04 06 ‘06

Graadmeter Particuliere scholen en kwaliteit

Onlangs berichtte de krant over de groeiende populariteit van particuliere scholen. Deze scholen (o.a. Blankestijn, Luzac en Stebo) bieden steeds vaker onderwijs aan vanaf de brugklas. De prijzen variëren van 11.500 Euro tot 24.000 Euro per jaar.

Zoals ook van buitenlandse particuliere scholen bekend is, zijn de prijzen sterk gerelateerd aan de maximale groepsgrootte. Bij Blankestijn nooit meer dan 6 leerlingen in de klas, bij Luzac tot 18 leerlingen.

Tot op zekere hoogte is de aantrekkingskracht van de particuliere scholen een graadmeter voor de kwaliteit van het reguliere onderwijs. Als daar grote klassen regel worden en persoonlijke aandacht schaars, zoeken meer ouders hun heil bij de particuliere scholen. Ook de invoering van de Tweede Fase heeft geleid tot verdere groei van de ‘commerciële’ scholen. Een directeur van één van die scholen zegt: ‘Het reguliere onderwijs heeft een goed niveau, maar veel leerlingen vallen uit de boot door te weinig contacturen en een te sterk beroep op de zelfstandigheid’.

Ja, daar kon je op wachten, zeg je als je het onderwijs van binnenuit kent. De groei zal zeker nog doorgaan. Eén reden is dat de particuliere scholen ook voor leraren aantrekkelijk kunnen zijn, bijvoorbeeld door betere verdiensten. Nu het in het reguliere onderwijs nog steeds gebruikelijk is te bezuinigen op groepsgrootte en op de salarissen van leraren – althans van lesgevende leraren – wordt het gemakkelijker voor de commerciële instituten om vakbekwame leraren aan te trekken.

En naarmate het ‘gewoner’ wordt om kinderen naar particuliere scholen te sturen, zal het aantal kinderen met ‘opvoedingsproblemen’ daar ook minder worden.

Het schijnt niet gepast te zijn de uitdrukking ‘de geschiedenis herhaalt zich’ te gebruiken, maar eerlijk gezegd: het verschijnsel van de aantrekkingskracht van particuliere scholen, daar waar het reguliere onderwijs tekort schiet, is heel bekend uit de Verenigde Staten en Groot-Brittannië. Eerlijk is het niet voor wie gelooft in ‘gelijke kansen’. De ironie wil dat de achteruitgang van het reguliere onderwijs in de afgelopen decennia vooral veroorzaakt is door lieden die de mond vol hadden van ‘gelijke kansen’.

Cornelis Verhage 22 05 ‘06

Heerlijke nieuwe wereld Vermindering aantal lessen

Mensen die spreken vanuit de onderwijspraktijk verdienen met voorrang gehoord te worden. Dat geldt zeker voor Martin Slagter die over de lessenvermindering op zijn school voor mhbo schreef in de Volkskrant van 3 april :

‘ Op mijn school (voor mhbo) is begin dit jaar het aantal lessen voor alle vakken gehalveerd. Onze leerlingen hebben nu per week zo’n tien tot twaalf klokuren les, en dat in toenemende mate van stagiaires, assistenten en instructeurs. De rest van de tijd worden ze geacht zelfstandig te studeren, maar iedereen weet dat dit niet of nauwelijks gebeurt. Deze lessenreductie had louter budgettaire redenen, maar werd voorgesteld als een logische stap in het proces van onderwijsvernieuwing, ‘competentiegericht opleiden’ genaamd. Het is de gemiddelde docent inmiddels duidelijk dat het Nieuwe Leren in essentie een bezuiniging is op docenten-uren. Weinig dingen genereren zoveel cynisme als bezuinigingen die worden gepresenteerd als vernieuwing.’

Er is, in Nederland, niets nieuws onder de zon. Bij de introductie van de Mammoetwet werd al gezegd dat de vermindering van het aantal vakken en uren wél zou leiden tot grotere diepgang. Bij de invoering van de Tweede Fase kregen leraren en ouders te horen dat er nu veel meer vakken aangeboden zouden worden en dat dankzij het Studiehuis er toch niet meer lessen nodig zouden zijn. Een volgende fase in de onderwijsvernieuwing is dat er zelfs aanzienlijk minder lessen noodzakelijk zijn, dankzij het Nieuwe Leren. En nog mooier, nog voordeliger: terwijl de leerlingen Nieuw aan het Leren zijn hoeven ze niet begeleid te worden door echte leraren maar kan in de eventuele begeleiding voorzien worden door stagiaires en assistenten. Die zijn immers nòg goedkoper.

Toch geloof ik niet dat er ‘overall’ minder geld beschikbaar wordt gesteld door het ministerie. Maar ja, de grootschaligheid en de autonomie vragen nu eenmaal om meer management en meer bureaucratie. Martin Slagter daarover: ‘Onlangs werd bekend dat bestuurders van roc’s (regionale opleidingen centra) gemiddeld 155 duizend euro per jaar verdienen. Dat is evenveel als vier à vijf vakdocenten samen en 25 duizend euro meer dan de minister-president.’ En dan, als het nu bleef bij die betrekkelijk kleine groep van bestuurders. Maar er zijn ook zoveel andere, niet lesgevende functionarissen, merkt Slagter op: ‘Er werken steeds meer mensen in het onderwijs die er belang bij hebben die bureaucratie in stand te houden. Een niet lesgevende functie in het onderwijs kun je alleen behouden als je voldoende werk hebt om achter je bureau te verrichten.’

Wat zeggen de managers er zelf over? Er is in Nederland een Vereniging van Schoolmanagers VO. De voorzitter van deze vereniging, Pieter Hetteema schreef op 8 april een ingezonden stuk in NRC Handelsblad . Hij heeft goed nieuws:

‘Uit de resultaten van onze *Innovatiemonitor* blijkt dat een overweldigend aantal scholen bezig is met onderwijsvernieuwing – juist omdat de grote stelselwijzigingen verleden tijd zijn. Hoe sneller de gedetailleerde regels van het Ministerie van Onderwijs opgeruimd worden, des te eerder en beter lukt het schoolleiders en schoolbesturen om, samen met de docenten, ouders, leerlingen en maatschappelijke omgeving, een nieuwe eigentijdse invulling te geven aan vernieuwend en ondernemend onderwijs.’

Ik heb de woorden van deze supermanager goed tot mij laten doordringen, vooral de laatste tien. Het is duidelijk, alles wordt nieuw! Alweer.

Het masker af Aanhangers van PvdA ministers

Het Onderwijsblad heeft twee onderwijskundigen in dienst die met grote regelmaat stukjes schrijven die ‘columns’ genoemd worden. Sarah Blom is universitair docent onderwijskunde en een verlate telg uit de van Kemenade familie. Haar standpunten zijn ouderwets progressief en zo nu en dan houdt ze daarom een pleidooi voor invoering van de middenschool. Ze is vergeetachtig want door ingezonden brieven-schrijvers is er al enkele malen op gewezen dat zij voor haar eigen kind – in een tijd dat er ‘middenscholen’ waren – koos voor het gymnasium met de woorden: ‘Je wilt toch het beste voor je kind.’

De andere medewerker is Marc Vermeulen, hoogleraar scholing en arbeidsmarkt. Zijn columns zijn meestal vervelend, het spijt me dat ik het moet zeggen, gewild populair met een belerend toontje. Bijvoorbeeld: ‘Leraren leren net zo hard als leerlingen. Maak daar serieus werk van en leer het liefst samen. Nieuwe pedagogische aanpakken bieden daarvoor interessante aanknopingspunten. Niet gelijk verketteren dus, maar kritisch volgen en ondersteunen. De sector leren vernieuwt zichzelf en geeft daarmee een impuls aan vernieuwing van leren op alle plekken in de samenleving’ (17 december 2005).

Maar in het laatste nummer was het plotseling anders. Daarin verwees hij naar de handwerkslieden in de 19^e eeuw die zich met geweld (en vergeefs) verzetten tegen de toenemende mechanisering in de fabrieken. Vermeulen noemt hen ludisten en zegt: ‘De vergelijking met de toenemende scherpte van de hedendaagse onderwijskundige ludisten dringt zich op. Ze schrijven boeken als *Drammen, dreigen, draaien* (Leo Prick), vinden een weg in het boek *Steeds minder leren* (Vereniging van categoriale gymnasia [sic]) of in de populaire CDA-bundel *Beroepszeer*. Ze vinden een gewillig oor in de media en zijn populaire columnisten.’ Deze lieden, meent Vermeulen, staan met hun rug naar de werkelijkheid.

Het is jammer voor Vermeulen maar zijn vergelijking deugt niet. Immers, de vernieuwingen zijn al ingevoerd, vanaf 1968 al. De onderwijskundige vernieuwers hebben volop gelegenheid gehad hun ideeën los te laten op de praktijk van het onderwijs. Om te beginnen met de nieuwe leraarsopleidingen waar alle ruimte kwam voor de nieuwe leer. En dan natuurlijk de onderwijsvernieuwingen zelf, te veel om op te noemen. Meer dan dertig jaar lang experimenteren, vernieuwen, bijstellen en opnieuw beginnen. Die vernieuwingen zijn niet gesaboteerd door de leraren – of durft Vermeulen dat soms te beweren? Waren die leraren maar strijdbaarder geweest, dan had veel onheil voorkomen kunnen worden.

Toch is deze column van Vermeulen wel interessant: In zijn eigenwaarde getroffen door de kritiek van Leo Prick en al die anderen, rukt hij resoluut het masker af en toont zich onverhuld als strijdbare adept van Wallage en Netelenbos. Met bijbehorende arrogantie en met een waas voor de ogen dat hem belet de werkelijkheid onder ogen te zien.

De mensen die vanuit ervaring en kennis van de praktijk het onderwijsbeleid beoordelen, zoals bijv. de schrijvers in ‘Steeds minder leren’, zien het gewoon scherper. En het onderwijs kan pas beter worden als dat uitgangspunt wordt van beleid.

Cornelis Verhage voorjaar ‘06

CITO

Interpretaties van Cito-scores

De Cito-eindtoets is in februari op de meeste basisscholen van Nederland in groep 8 afgenomen en dus is het tijd voor een nieuwtje: niet alle leerlingen van groep 8 nemen deel aan de toets. Volgens berichten in diverse dagbladen doet zelfs 20 % niet mee. Een schande! De minister heeft dan ook krachtige maatregelen toegezegd. Er zijn kamervragen gesteld. Maar waarom eigenlijk?

De eindtoets voor groep 8 (en zijn kleine broertje: de entreetoets voor groep 7) worden al vele jaren afgenomen op basisscholen. Ze vertellen iets over de schoolvorderingen van leerlingen op bepaalde ijkmomenten. De toetsen zijn goed en er wordt door scholen zorgvuldig mee omgegaan. Het probleem ligt in een verkeerde interpretatie.

Door een herberekening van de Cito-scores kun je komen tot een schoolgemiddelde. Deze schoolgemiddelden kunnen per gemeente en landelijk met elkaar worden vergeleken en daar komt de aap uit de mouw.

Door besturen en inspecties maar vooral ouders worden de gemiddelden vaak gezien als graadmeter voor de kwaliteit van een school. Hoge gemiddelde scores? Prima school. Halverwege de middenmoot? Daar gaat mijn kind niet naar toe. En als het er al op zit, ga ik toch eens aan de bel trekken.

Een kennis van mij die regelmatig basisscholen bezoekt vertelde daarover het volgende: Een paar jaar geleden, op een dag in februari, kwam de directeur van een basisschool glimmend van trots naar me toe: zijn school had zo goed gepresteerd op de Cito-toets. Dat zei toch wel wat! Maar het volgende jaar was hij in februari in zak en as: de Cito was mislukt, zijn school bengelde onderaan de ranglijst van de gemeente. En de gemiddelden werden gepubliceerd in het plaatselijke sufferdje. Ik stond verbaasd over zijn ellende: het eerste jaar vertrok vrijwel de hele klas naar HAVO en VWO, terwijl het volgende jaar bijna alle leerlingen een VBO advies hadden gekregen. Dezelfde prima leraren had aan beide klassen les gegeven, maar hoe had de uitslag anders kunnen zijn?

Scholen voelen de hete adem van de publieke opinie al jaren in hun nek. Ze worden afgerekend op omstandigheden, die ze zelf niet of nauwelijks kunnen beïnvloeden. Zij voelen zich door die omstandigheden vaak gegijzeld en in een hoek gedrukt. Ze vrezen de gevolgen van mindere resultaten, ook zal zijn die nog zo verklaarbaar. En niet alleen op scholen in notoire achterstandgebieden wordt wel eens besloten een paar leerlingen van groep 8 niet aan de eindtoets te laten meedoen. Die leerlingen doen dan een vervangende toets: een psychologisch onderzoek waarbij meer naar mogelijkheden wordt gekeken dan naar vaardigheden en weetjes. Dat onderzoek wordt gebruikt bij de verdere schooladviezen, maar hun resultaten tellen op deze manier niet mee in het Cito-gemiddelde.

De felle reacties van kamer en minister lijken op de jammer genoeg steeds gewoner wordende incidentpolitiek: Wat doen die scholen nu weer? Er moet gecontroleerd worden: erop af met de inspectie. Dit tolereren we niet. Gelukkig waaien deze stormen in glazen water in de vernieuwde Haagse politiek meestal binnen een paar dagen voorbij, waarna je er nooit meer van hoort.

Het resultaat van de Cito-eindtoets zegt niets over de kwaliteit van een school. Het is een momentopname van de prestaties van een leerling. Soms een door angst en nervositeit vertekende momentopname. In gezinnen wordt vaak weken naar de toets toegeleefd. Er zijn bij de boekhandel zelfs Cito-Toets trainers te koop. Ze worden veel verkocht in de hoop door thuisstudie de resultaten wat op te kunnen krikken. Vergeefse moeite.

In plaats van kamervragen te stellen over het gebruik van de Cito-toets, zou het beter zijn eens kritisch te kijken naar de waarde ervan.

Verstandige leraren hebben de eindtoets helemaal niet nodig voor het geven van een schooladvies voor het voortgezet onderwijs. Verstandige ouders ook niet. Zij kennen hun pappenheimers en zullen zich maar zelden vergissen in hun mogelijkheden.

Cornelis Verhage 14 02 '06

Voorspelling 2006 Examenresultaten

Het komende jaar zal, wat het onderwijsbeleid aangaat, niet staan in het teken van Leeuw, Ram of Schorpioen, maar in het teken van de Kool en de Geit.

De bewakers van het onderwijsbastion, waartoe niet alleen de bewindslieden, maar ook de onderwijs 'specialisten' van de grote politieke partijen behoren, niet alleen de onderwijskundigen maar ook de bestuurders van onderwijsorganisaties, niet alleen de topambtenaren en top betaalde directeuren van grote onderwijsagglomeraties, niet alleen de begeleiders en verzorgers maar ook de inspecteurs – zij allen zullen, als er ernstige gebreken in het onderwijssysteem aan het licht komen, die enerzijds afkeuren, er anderzijds excuses voor vinden, vervolgens de verantwoordelijkheid ervoor afschuiven en niets wezenlijks doen om de toestand te verbeteren.

Dat geldt voor het miserabele niveau van de onderwijzers- en lerarenopleidingen – en heus niet alleen op het punt van de rekenvaardigheid – dat geldt evenzeer voor het grote aantal uitvallende lessen, voor de geld verslindende bureaucratie, ook op lokaal niveau, en het geldt ook voor het dalende niveau van de eindexamens.

Om bij dat laatste even stil te staan: de voorzitter van de Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven (CEVO) schreef onlangs, met droge ogen en vaste hand: 'Met de huidige systematiek is het mogelijk voor ieder vak in het centraal examen een bij het onderwijsniveau passende, door de jaren heen evenwichtige normering te geven.' Met andere woorden, als het niveau van de prestaties verandert, worden de normen aangepast.

In het Onderwijsblad van 7 januari 2006 staat te lezen dat voor inspecteur-generaal Kervezee 'als een paal boven water staat dat het centraal examen moet blijven, als ijkpunt voor de kwaliteit.'

Maar dat centraal examen is dus, gelet op wat de CEVO – voorzitter zegt, helemaal geen ijkpunt, ook geen paal boven water maar eerder een stuk wrakhout op de golven.

De voorspelling is daarom gewettigd dat ook dit jaar de eindexamenresultaten goed zullen zijn. Een hele geruststelling.

Cornelis Verhage 11 01 '06

Dapperheid achteraf Kritiek op het onderwijs

Prof. Peschar werd onlangs door de Volkskrant geïnterviewd ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar onderwijssociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Uit het bijgevoegde curriculum vitae blijkt niet dat hij ervaring heeft als onderwijzer of leraar in het lager of voortgezet onderwijs en. Zoals de ervaring leert, dat is altijd een veeg teken.

Zo zegt hij: 'Omdat de politiek en het ministerie zich destijds immuniseerden voor kritiek, heeft de middenschool ook nooit een echte kans gekregen.' Voor wie het indertijd heeft meegemaakt ligt het even anders: de experimenterende middenscholen kregen juist veel meer kansen: meer vrijheid om het onderwijs in te richten, meer ondersteuning, en vooral meer geld om de leraarsbanen minder zwaar te maken (veel taakuren) en de groepsgrootte kleiner. Voeg daarbij een enthousiaste pers en een, voor velen, charismatische minister, dan kun je toch moeilijk zeggen dat het die scholen aan kansen heeft ontbroken.

Zoals wel vaker bij onderwijskundigen, is zijn overtuiging sterker dan zijn waarneming van de feiten, bij voorbeeld wanneer hij opmerkt: 'Het is niet zo erg om leerlingen op 12-jarige leeftijd te selecteren, als je daarna nog maar kunt corrigeren. Heel veel mensen hebben de lange weg van mulo naar universiteit afgelegd. Dat is steeds moeilijker geworden. De drempels zijn hoger gemaakt en scholen worden op rendement gefinancierd. Daardoor nemen ze het zekere voor het onzekere. Als je een twijfelgeval op het vwo laat 'afstromen' naar de havo, is dat goed voor je slaagcijfers.'

Peschar's terugblik op de pre-Mammoetperiode is een simplificatie, zijn opmerking over havo en vwo wordt niet door de feiten ondersteund. Voor scholen is het immers veel lonender om water in de wijn te doen en havo-leerlingen te laten slagen op het v.w.o. Hoe is anders die voortdurende groei van het aantal v.w.o. abiturienten te verklaren?

Peschar doet in dit interview enkele onthullingen. Over de middenschool: 'Collega Jaap Dronkers en ik hebben ooit nog het voorstel gedaan om de experimenten met de middenschool te evalueren. Dat werd door het ministerie van Onderwijs opgewekt naar de prullenmand verwezen. De middenschool mocht niet geëvalueerd worden.'

Daar heeft Peschar bij mijn weten *toen* nooit melding van gemaakt!

Nog zoiets. Midden jaren tachtig, zo vertelt Peschar, waarschuwden drie Groningse onderzoekers het ministerie (periode Deetman) dat het zinloos was om achterstandsscholen extra geld te geven en tegelijkertijd extra te bezuinigen. Nogal wiesdes, zou je zeggen. Met het rapport werd nooit iets gedaan.

Later, omstreeks 1955, zou Peschar staatssecretaris Netelenbos verteld hebben dat de gemengde financiering van de Weer Samen Naar School operatie slecht was geregeld. Netelenbos frustreerde en boycotte de publicatie van het eindrapport. Ik geloof het direct, zo opereerde mevr. Netelenbos, toen en ook later. Maar Prof Peschar was blijkbaar niet dapper genoeg om het rapport op eigen gelegenheid openbaar te maken of publiekelijk te protesteren

Peschar nam afscheid op een symposium waar de balans van dertig jaar onderwijssociologie werd opgemaakt Waarschijnlijk zal niemand bij die gelegenheid hebben gezegd dat die onderwijssociologie nauwelijks bewezen heeft bestaanrecht te hebben. Toch is die stelling goed te verdedigen. De beoefenaars hebben geen basis in de praktijk en hun krediet bij onderwijsgeevenden is daarom zeer gering

Door bewindslieden zijn, door de jaren heen, hun onderzoeksrapporten gebruikt als ze het beleid ondersteunden, terzijde gelegd of verdonkeremaand als ze niet in de kraam te pas kwamen. En mensen als Peschar zijn pas bij hun pensionering dapper genoeg om dat te onthullen.

Cornelis Verhage 28 09 05

Geen idee

Uitgeven van geld voor het onderwijs

Het lijkt wel of de mensen die het meest te zeggen hebben over het onderwijs weliswaar een bepaalde, arrogante visie hebben op de werkers in het veld, maar tegelijkertijd geen idee van wat daar leeft en hoe er naar hen gekeken wordt. Zou die meneer van der Steenhoven, secretaris-generaal op het ministerie van Onderwijs nu echt denken dat de graaicultuur van zijn hoogste ambtenaren, waarvan hijzelf onkundig was of medeplichtig aan – gezien wordt als een kleinigheid?

Nee, dat wordt gezien als weer een voorbeeld van ordinaire zakkenvullerij door mensen die denken dat zij zich dat best kunnen veroorloven.

Men gaat nu eenmaal makkelijk met geld om op het ministerie. De huidige minister begon haar ambtstermijn al met een verbouwing van haar kamer voor een vorstelijk bedrag. Moet kunnen toch!

In feite zou er natuurlijk flink bezuinigd kunnen worden op het departement nu er zoveel gedecentraliseerd is. En die dure topambtenaren zijn zeker voor de helft overbodig. Ze willen allemaal wat bedenken en wat doen en meestal pakt dat verkeerd uit. Wat doen ze concreet ten gunste van het onderwijs zou je willen weten. Nou ja, ze hebben de h.b.o. fraude laten gebeuren, misschien is dat positief uit te leggen.

De Tweede Kamerleden hebben daarbij de functie van een soort plaspoppen. Als ze door anderen worden geactiveerd beginnen ze te wateren. En helaas dan vaak op het verkeerde moment. Afgelopen week waren Kamerleden verontwaardigd omdat het homojongerenmagazine *Expreszo*, op kosten van het ministerie (50.000 Euro) verspreid over de middelbare scholen in een oplage van 42.000 en bedoeld om homosexualiteit onder jongeren bespreekbaar en acceptabel te maken, op veel scholen dadelijk in de papiercontainer is gedeponereerd.

De fracties van PvdA, VVD, D66 en Groen Links vroegen de minister hoe zij het verdoezelen van het onderwerp op scholen aanpakt. Kamerlid van der Laan (D66) noemt het incident 'exemplarisch voor de homovijandigheid op school'. Wablieft? De minister en de Kamer willen de scholen toch meer autonomie geven? Men kan wel allerlei drukwerk en diensten aanbieden maar de scholen beslissen zelf of daar iets mee gedaan wordt. Soms is het antwoord bevestigend, vaker echter 'nee, vandaag niet nodig'. Weer 50.000 Euro door het gootgat.

De Kamerleden roepen maar wat. Overigens, wat er van het magazine in de pers heeft gestaan – weeïge plaatjes en rare teksten - geeft aanleiding te veronderstellen dat jongelui die vermoeden dat zij 'ook zo zijn', hun *coming out* nog even uitstellen bij het zien van dit materiaal, terecht vrezend dat hun medeleerlingen erdoor versterkt zijn in hun vooroordelen.

Cornelis Verhage 13 10 '04

Peuters

Het geloof in de school is, na dertig jaar van mislukkingen en tegenvallers, ongeschokt gebleven. Een treffend voorbeeld daarvan is het voorstel dat de leider van de VVD heeft gedaan om alle peuters op driejarige leeftijd verplicht te laten testen op hun taalvaardigheid en hun in geval van achterstand voorschoolse educatie te laten geven.

Het is verbazingwekkend hoe gemakkelijk men ingrijpt in de privé-levens van burgers en hun kinderen als het om onderwijs gaat. Er zijn ook nog steeds plannen om de leerplicht te verlengen tot 18 of 19 jaar of misschien wel tot de ontvangstdatum van de AOW – en nu weer voor pasgeboren kinderen.

In de geschiedenis van het onderwijs zijn dergelijke ingrepen eigenlijk alleen maar bekend uit totalitaire regimes, zoals vroeger in de Sovjet Unie, China en Cuba. In Noord Korea zullen ze het ook wel doen. De achtergrond was duidelijk: men meende dat de geest van het kind een ‘tabula rasa’ was (niks erfelijkheid) en vervolgens dat het aan de staat was, in het algemeen belang, om dat onbeschreven blad vol te schrijven.

Ondertussen kan men vaststellen dat die strategie niet geslaagd is. Het is ook niet bekend of die voorschoolse educatie effect heeft. Zoals zo vaak zijn er onderzoeksresultaten voor ‘ja’ en ‘nee’. Ahmed Aboutaleb, de wethouder van onderwijs in Amsterdam, spreekt van een ‘toets hype’, die nergens op gebaseerd is.

Nou ja, nergens. Het moet toch gerelateerd worden aan het geloof in de school als totalitair instituut, het geloof dat onderwijs aanbieden gelijk staat aan leren en resultaat boeken. Ivan Illich heeft dat geloof al in 1970 aan de kaak gesteld met zijn *Deschooling Society*. Of is er nog meer aan de hand?

Jawel, het is een (wellicht) goed bedoelde verkiezingsstunt die kan aantonen dat onze wakkere politici én zich zorgen maken om de allochtone medeburgers én iets moois willen doen voor het onderwijs.

De grootste pleitbezorger voor het plan blijkt de directeur van het Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling te zijn. Het CITO heeft al ervaring en kan nog meer toetsen maken: *more work for the undertaker* !

Cornelis Verhage 02 10 ‘06

De stem van de rede

De onlangs overleden Prof. Dr.A.D. de Groot was een groot en veelzijdig geleerde. Zijn verdiensten op het terrein van het onderwijs zijn zeker niet af te doen met de ongenueanceerde vermelding van enkele zwart-wit standpunten, bijvoorbeeld ten aanzien van de middenschool, de overerfbaarheid van intelligentie of de inspraak van studenten.

Het ging de Groot vooral om de wijze waarop men in de wetenschap maar ook bij de voorbereiding van plannen voor de ontwikkeling en wijziging van maatschappelijke structuren het best, dat wil zeggen op rationele manier, tot beslissingen kan komen. Hij meent dat alle deskundigen en verantwoordelijken in het *forum* -overleg tot overeenstemming moeten komen:

‘Wil men het eens kúnnen worden – en in forum -discussies gaat het er immers om het eens te worden, gaat het om ‘a rational intellectual consensus’- dan móet men wel ‘*objectief* rapporteren, *logisch* redeneren en *helder* uitleggen, en dan duurt *eerlijk* het langst’; en het is duidelijk dat men het over ‘*vage, inconsistente* of anderszins niet *falsifieerbare* beweringen’ *niet* eens kán worden.’ (1971).

Ondertussen is duidelijk dat het in het onderwijsbeleid, gesteund door de onderwijskunde, aan bijna al deze voorwaarden heeft ontbroken, zodat uiteindelijk de onderwijskundige Meijnen over de Tweede Fase zei: ‘We geloofden (!) er met zijn allen in’, waarbij dat ‘ met zijn allen’, nog bezijden de waarheid was.

De Groot meende dat ook de sociale wetenschappen een empirische basis dienden te hebben en daarom was de stem van bekwame en ervaren leraren voor hem van het grootste belang: welke vernieuwingen werken in de praktijk, wat zijn de voor - en nadelen? Over het opzetten van experimenten: ‘Wil men echter het volle profijt trekken uit een onderwijskundig experiment – met verschillende didactieken, met verschillende programma’s, met nieuwe beoordelings - of selectiemethoden, met nieuwe organisatievormen – dan moet men van tevoren nauwkeurig vastleggen: welke doelstellingen men voor ogen heeft, welke effecten men hoopt te bereiken, en met welke hulpmiddelen men wil nagaan óf men ze heeft bereikt; op welke wijze men het gebeuren tijdens het experiment zal volgen en registreren; en hoe men dit alles tegen de oude situatie zal afwegen, of hoe men naast de experimentele een controlegroep zal creëren en volgen.’(1958).

De Groots standpunten over deze en andere onderwijskwesties zijn nog steeds actueel. Helaas blijkt keer op keer dat men weinig geneigd is de stem van de rede te volgen.

Cornelis Verhage 21 08 ‘06

Zonder zorg

In het laatste nummer van Amphora werd ik getroffen door een uitspraak van Theodore Dalrymple die zich ironisch afvroeg of wellicht de bemoeienissen van onderwijskundigen berusten op een complot van de middenklasse om de macht voor zichzelf te behouden en om tegelijkertijd makkelijke baantjes te creëren voor de minder bekwame leden van die klasse. Het is niet eens zo'n vreemd idee, met name wat het tweede deel van de veronderstelling betreft. De meeste onderwijskundigen (m/v) zijn niet al te sterk, noch intellectueel, noch psychisch. Waren ze dat wel dan hadden ze gekozen voor een meer respectabele studie of ze hadden daadwerkelijk voor de klas gestaan.

Ze verschuilen zich graag achter enkele aanvoeders zoals van Kemenade en Wallage, en verblijven het liefst onder elkaar, in instituten, raden en redacties. Een soort reigerkolonies. De meesten van hen hebben, zoals Dalrymple het uitdrukt, sinecures, vaste aanstellingen, ook wel in part-time functies, die in ieder geval niet met zich meebrengen dat ze ergens echt voor verantwoordelijk zouden zijn.

Zij behoren in feite tot de Nieuwe Vrijgestelden over wie Herman Vuysje al in 1977 schreef, lieden die zich met vage moeilijk meetbare dingen bezig houden, waarvan het bovendien de vraag is of gewone mensen het ook niet zouden kunnen. Hun solidariteitsgevoel en blufdwang voorkomen dat buitenstaanders vraagtekens zetten bij hun bestaansrecht.

Ondertussen hebben de onderwijskundigen bondgenoten gevonden in veranderingsgezinde politici en in de nieuwe kaste der managers. Sinds het ministerschap van van Kemenade zijn onderzoeken en rapporten van onderwijskundigen gebruikt om beleidsvoornemens te ondersteunen of te legitimeren. En omdat de nieuwe managers er ook behoefte aan hebben hun beleid op een makkelijke manier te rechtvaardigen maken ze graag gebruik van de diensten der onderwijskundige wetenschappers. Met hen kun je immers alle kanten op. Komt het de overheid (en het management) goed uit om minder uren te geven, het liefst in grote klassen? De onderwijskundige toont wel aan dat door team teaching en door vergroting van de zelfstandigheid der leerlingen er uiteraard minder 'contact uren' nodig zijn. Vindt men hoogopgeleide leraren te duur? Dan moeten we het daar niet meer over hebben maar over 'competenties', dat is veel goedkoper en makkelijker, want 'verdeel en heers'! Is er een verwijt dat het niveau van de gediplomeerden daalt, met name doordat misbruik gemaakt wordt van het schoolexamen, dan zegt de nieuwe, onderwijskundig bijgeschoolde manager: 'Ja, maar wij richten ons daarbij op andere vaardigheden !'

Deze drie groepen werken aldus prima samen en hebben verder gemeen dat ze alle kritiek, hoe vernietigend ook, onverstoorbaar over zich laten komen. Een kras staaltje liet een columnist van het Onderwijsblad, Prof. Vermeulen, daar nog onlangs van zien.

Wie had het over 'de schaamte voorbij'? Dat is in hun geval niet nodig want die schaamte hebben ze niet, evenmin als de keizer met zijn nieuwe kleren die had.

Verbeteringen

Dat er heel veel mis is met het hedendaagse onderwijs wordt ondertussen in brede kring erkend. Maar, vraagt men zich af, wat zou er moeten gebeuren om verbetering tot stand te brengen?

Ik zou willen beginnen met het aanpakken van enkele fundamentele problemen en daardoor tegelijk een reeks van andere misstanden oplossen. Vooreerst moet het eindexamen in zijn functie worden hersteld. Zoals het nu is volgt de examenbeoordeling het niveau van de leerlingen in plaats van andersom. Dat geldt voor het centraal schriftelijk examen (zie Amphora 2006) en het geldt in nog veel sterkere mate voor het zg. schoolexamen. Het gevolg is een gestage daling van het opleidingsniveau van het middelbaar onderwijs. Tevens is er ongelijkheid in beoordeling en ongelijkheid in niveau van kennis en vaardigheden. Binnen de school leidt de aanpassing en versoepeling tot motivatieverlies, zowel van leerlingen als leraren.

In het verleden, toen er noch echte eindexamens waren, heb ik meermalen gezien dat een leraar die wist dat hij een 'zwakke' eindexamenklas had (bijvoorbeeld door langdurige ziekte van een vorige leraar) zich vast voornam om zo'n klas toch goed voor te bereiden op het eindexamen en zoveel mogelijk leerlingen een voldoende te laten halen. Als de klas daar goed op reageerde ontstond een geweldige werksfeer. Er werd niet gespijbeld, niet gevraagd om extra dagen vrij, de leraar protesteerde tegen uitvallende lessen of wilde die inhalen, alle beschikbare tijd werd benut.

Niveau en inhoud van de examens was bekend en aan de normering viel weinig aan te passen. Het examen was een baken in zee, betrouwbaar door de jaren heen. Het vormde een houvast voor de vervolgopleidingen en zorgde binnen de scholen voor rust. Onderwijskundigen hadden er niets over te zeggen en er was geen bemoeienis van managers.

De onderwijskundige vrijheid werd er door vergroot. Als Montessori of Dalton scholen meenden dat zij met hun systeem ook konden opleiden voor het eindexamen, waarom niet? De leraar die vaak proefwerken wilde geven kon zijn gang gaan, degene die dat zelden deed, kon bij het eindexamen zijn gelijk halen.

Het is, als men het zou willen, helemaal niet moeilijk om een goed examensysteem op te zetten, ook bijvoorbeeld voor het middelbaar beroepsonderwijs – waar men tot voor 20 jaar een uitstekend systeem had, met controle door deskundigen van buitenaf.

Enfin, het idee dat er een bepaald, tot op zekere hoogte uniform niveau van kennis en vaardigheden nagestreefd moest worden, was ooit een centrale gedachte in alle vormen van onderwijs – te beginnen bij het lager onderwijs. Het loslaten van die gedachte, van de eisen van deugdelijkheid dus, kan ons nog wel eens lelijk opbreken.

Cornelis Verhage 08 05 '06

Verschillen zijn groot Onderwijsniveaus

Historicus en Amerika deskundige Maarten van Rossem werd door de VPRO-gids geïnterviewd naar aanleiding van zijn optreden als presentator van de *Universiteitsquiz*. Hij zegt over studenten vroeger en nu onder meer: 'Studenten van nu zijn veel assertiever. Maar er is tegenwoordig een enorm verschil in kwaliteit tussen studenten onderling. Van sommigen vraag je je oprecht af: hoe heeft 'ie ooit zijn vwo gehaald?'

Ja, die vraag is door iemand die goed heeft rondgekeken in het middelbaar onderwijs wel te beantwoorden. De autonomie van de scholen en het zwakke examensysteem met zijn rekbare maatstaven, in het bijzonder waar het betreft het schoolonderzoek (tegenwoordig schoolexamen genoemd waardoor het respectabeler lijkt, maar niet is) maakt het mogelijk dat de verschillen tussen scholen in eisen en opleidingsniveau heel groot kunnen zijn. Bij de 'goede' scholen zullen heel wat gymnasia zijn maar het is onmiskenbaar dat veel vwo-leerlingen ondanks matige capaciteiten en met een geringe hoeveelheid kennis doorstromen naar het hoger onderwijs en vaak ook daar weer een diploma halen

Het goed functioneren van de sociale mobiliteit – waarbij ook sociale daling vanuit de hogere inkomensgroepen hoort – wordt door het tegenwoordige onderwijssysteem belemmerd, meent prof. Ultee in NRC Handelsblad van 25 maart. Het huidige schoolsysteem is gunstig voor kinderen uit bevoorrechte milieus : 'Er is te veel aandacht voor de klassiek sociaal-democratische school van redeneren die er de nadruk op legt dat er talenten verloren gaan door een – vroegtijdige – selectiviteit in ons onderwijs. Maar er zijn ook groepen die juist veel te gemakkelijk door het schoolsysteem heen komen. Kinderen die over een goede achtergrond beschikken. Die ouders hebben die weten hoe hun kind kan inspelen op wat op een school gebeurt en wat van hen gevraagd wordt.'

Prof. Ultee zou er nog aan toe kunnen voegen dat die ouders ook in staat zijn om zo nodig de huiswerk cursus en de bijlessen te betalen mocht hun kroost toch nog moeite hebben om bij te blijven. Om het eens paradoxaal te zeggen: in de tijd dat er voortdurend geroepen werd over 'gelijke kansen voor iedereen' waren die kansen wellicht gelijkter dan nu, na dertig jaar onderwijsvernieuwing.

Cornelis Verhage 03 04 '06

Leraren moeten Prick's boek lezen Eisen stellen aan politici

Het boek van Leo Prick 'Drammen dreigen draaien – Hoe het onderwijs twintig jaar lang vernieuwd werd', Amsterdam 2006, zou eigenlijk door alle leraren gelezen moeten worden maar dat zal wel niet gebeuren. De leraren van nu zijn niet gewend zich bezig te houden met onderwijsbeleid, de ouderen niet omdat ze er de buik vol van hebben, de jongeren niet omdat ze geleerd hebben om volgzzaam te zijn.

Maar toch : Als Prick beschrijft hoe de wet op de basisvorming in 2001 tot stand kwam, vermeldt hij: " Het wetsvoorstel blijkt verder volgens goed Polderlands gebruik al te zijn gefiatteerd door 'het veld'. Dit zijn de vakbonden, besturenorganisaties en dergelijke, maar niet de leraren of de ouders. Die hebben geen stem in het Nederlandse onderwijs. Het raadplegen van 'het veld' biedt dan ook geen enkele garantie dat een voorstel op instemming mag rekenen van de betreffende ouders en docenten. Dat bewindslieden in hun beleid de plank aanhoudend mis kunnen slaan, is een gevolg van het feit dat in de onderwijspolder de stemmen van ouders en leraren niet gehoord worden.'

Prick noemt bij 'het veld' als eerste de vakbonden, dat zijn dus de organisaties die de leraren zouden moeten vertegenwoordigen. Je hoort heel weinig van die vertegenwoordigers van de leraren. In het blad van de AOB, de Algemene Onderwijsbond, schrijven, op één persoon na, alleen mensen die *niet* in het voortgezet onderwijs staan. De hoofdredacteur is een oud-journalist die, voor zover daar sprake van is, het beleid van de Bond uitdraagt en hardnekkig blijft schrijven alsof van Kemenade en Wallage morgen weer terug zullen komen. De enige die het onderwijs wèl kent is de columnist van Haperen die vaak heel fel van leer trekt tegen het overheidsbeleid. Maar ja, hij is maar columnist die, al naar gelang het uitkomt, beschouwd kan worden als nar die maar wat roept of als bewijs dat de bond zich wel degelijk krachtig opstelt. Een alibi en een schaamlap tegelijk.

De bestuursleden zelf laten niets van zich horen of hoogstens over zaken die iedereen al weet. Hun motto lijkt te zijn: 'Blijf zitten waar je zit en verroer je niet.'

Begrijpelijk want als de leden zich realiseerden wat die bestuurders met hun geheime diplomatie al of niet gedaan hebben zou er van de bond niet veel overblijven.

De christelijke bond heeft oud Tweede Kamerlid Marleen Barth als voorzitter aangetrokken. Dat is bepaald veelzeggend want het niveau van de onderwijsspecialisten in de Tweede Kamer is in het algemeen bedroevend.

Over hen zegt Prick, in een interview in de Volkskrant van 10 maart: 'Je kunt wèl zeggen: laten we als politieke partijen afspreken minimumeisen te stellen aan de leden voor de Vaste Commissie voor Onderwijs. Want daar heeft het evident aan ontbroken. Als je ziet wat voor onzin gedebiteerd wordt door mensen als Mohammed Rabbæ, Sharon Dijkma, Marleen Barth en veel anderen...'

Slap advies van de Onderwijsraad Lesuitval

De Onderwijsraad heeft een krachtig geluid laten horen: 'De onderwijsinspectie moet harder kunnen optreden tegen scholen die ondermaats presteren. De inspecteurs moeten scholen een boete kunnen uitdelen of hen kunnen dwingen uitgevallen onderwijs uren alsnog te geven.' De Onderwijsraad wil verder dat de inspectie meer aandacht besteedt aan de bekwaamheid van docenten. Omdat goed onderwijs staat of valt met goede leraren, moet de inspectie de kwaliteit van de examens van lerarenopleidingen beter bewaken. Toezicht op het niveau van examens in het voortgezet onderwijs zou ook een taak van de onderwijsinspectie moeten worden.' (Trouw, 2 februari 2006)

De Onderwijsraad heeft dus een stok gevonden om de hond mee te slaan maar ze zou er beter aan doen wat beter na te denken alvorens uitspraken te doen. Hoe zou het komen dat er zoveel lessen uitvallen in het voortgezet onderwijs? Ik geef een paar antwoorden waarover de Raad zich zou kunnen buigen: de schaalvergroting is een belangrijke oorzaak, die heeft immers een toename van de bureaucratisering op lokaal niveau tot gevolg die onder meer tot uiting komt in een uitbreiding van het aantal vergaderingen en in het organiseren van toetsweken. Vervolgens vallen er veel lessen uit door ziekte en op grote scholen waar de werksfeer niet al te prettig is, bijvoorbeeld door invoering van het nieuwe salarissysteem, blijft men makkelijker thuis. Ten derde, doordat scholen, in overeenstemming met het overheidsbeleid, zich in hun autonomie willen profileren, worden er veel excursies en schoolreizen georganiseerd. Daar zijn veel begeleiders voor nodig en daardoor vallen er weer lessen uit. Maar de Onderwijsraad durft natuurlijk niet het beleid van opeenvolgende bewindslieden en de uitwerking daarvan, aan de kaak te stellen, oh nee, het zijn de scholen, het zijn de leraren die kwaad hebben gedaan.

Zo moet ook de opmerking over de examens in het voortgezet onderwijs worden verstaan. Er is een systeem opgezet dat *noodzakelijkerwijs* leidt tot ongelijke behandeling van leerlingen en ongelijke kansen en dat tevens een geleidelijke niveaudaling tot gevolg heeft, en de Onderwijsraad weet niet beter dan te zeggen dat de inspectie toezicht moet houden. Maar dat kan de inspectie helemaal niet, want wat er gebeurt met schoolonderzoek en centraal examen is allemaal volstrekt legaal. De fraude is gelegaliseerd. Maar daarvoor knijpt de Onderwijsraad de ogen stijf dicht, want het beleid van regering en parlement aanvechten, dat kan natuurlijk niet.

Censuur

Mentaliteit van schoolleiders

Leo Prick schreef in zijn column van 12 november in NRC Handelsblad onder meer:

‘Ik hoor de laatste tijd te vaak dat de leiding van een school mijn columns uit de docentenkamer laat verwijderen, of de leraren die zoiets subversiefs ophangen ertoe verplicht om hun naam erbij te vermelden. Ook is er altijd weer het verwijt dat die protesterende leraren, die dwarsliggers dus, zich alleen maar bekommeren om hun eigen positie en het eigenbelang laten prevaleren boven het belang van de school en de leerlingen.’

Zowel het gestelde in de eerste zin als dat in de tweede is zorgwekkend. Als de schoolleiding vindt dat bepaalde meningen over onderwijs beter niet aan de docenten kenbaar gemaakt moeten worden, is er iets grondig mis met de verhoudingen binnen de school. Of liever gezegd, er is iets grondig mis met de mentaliteit van sommige schoolleiders.

Die mentaliteit is blijkbaar dat zij zich voelen behoren tot een hogere orde dan de leraren en dat het op grond daarvan gewenst is dat zij bepalen wat de leraren moeten denken. Wij denken voor u!

Hoe ontstaat zoiets? Dat kan alleen doordat zo’n schoolleider niet één van hen is, niet deel uitmaakt van het lerarencorps en dat soms ook nooit gedaan heeft. Zo’n schoolleider komt langzamerhand in de positie van de onderwijstkundige: hij praat wel over onderwijs, hij organiseert wel, hij bedenkt plannen – maar niet op basis van eigen ervaring. Zo iemand is eigenlijk evenmin geschikt als een zwem-instructeur die niet kan zwemmen.

Daarmee is niet gezegd dat er geen vervelende of kortzichtige leraren zijn. Maar het is een zwakheid die zich vroeg of laat tegen de schoolleider keert, als hij de discussie niet aandurft of ontloopt.

Ook uit de wijze waarop het functiewaarderingssysteem wordt gebruikt, Prick wijst er op, blijkt soms dat directies andere belangen nastreven dan de leraren voor de klas. Steeds meer geld komt terecht bij bestuur en beheer, bij management, begeleiding en coördinatie. Het aantrekken van vakbekwame en hoogopgeleide leraren heeft geen prioriteit, het heeft er alle schijn van dat men de voorkeur geeft aan goedkope en volgzame leerkrachten.

Dat uitnemende docenten teleurgesteld het onderwijs verlaten zou een teken aan de wand moeten zijn. Ook daardoor gaat het voorlopig niet beter met het onderwijs.

Cornelis Verhage 09 12 ‘05

Op de goede weg Resultaten uit onderzoek over onderwijs

Binnen een paar dagen krijg je soms heel verschillende informatie over het onderwijs. Volgens een groot artikel in Elsevier van 4 december gaat het in Nederland heel slecht met het onderwijs. Op basis van rapporten van de Oeso stelt men dat het niveau van het Nederlandse onderwijs gestaag daalt: 'Het percentage slechtopgeleide jongeren in Nederland is het hoogst van heel Europa. Van de jongeren tussen 20 en 25 jaar heeft 21 procent alleen maar de laagste vormen van het voortgezet onderwijs gevolgd. In heel Europa neemt het aantal laagopgeleiden snel af, maar niet in Nederland. Alleen Portugal doet het nog slechter. Ook het aantal hoogopgeleide jongeren stagneert. Het geld dat aan onderwijs wordt besteed, neemt af. Er wordt minder per leerling uitgegeven dan in de ons omringende landen en leraren verdienen per uur ook minder dan hun buitenlandse collega's. Er zijn veel drop-outs, kinderen die van school gaan zonder diploma, en er zijn zwarte scholen met achterstandsleerlingen.'

Drie dagen later staat in de krant dat, volgens een studie van de Oeso, Nederlandse scholieren van vijftien jaar behoren tot de 'best presterende ter wereld in wiskunde, natuurwetenschappen en lezen. Maar kinderen uit lagere sociale en migrantenmilieus presteren opvallend minder dan elders. Ook zijn de verschillen tussen scholen groot'. Mevr. v.d. Hoeven reageerde enthousiast: 'We zijn op de goede weg'. Ze liet weten blij te zijn met de goede wiskunde-prestaties en 'trots op onze leraren die voor dit mooie resultaat hebben gezorgd'.

Wie deze berichten kort na elkaar leest vraagt zich natuurlijk af wat voor belang hij daaraan moet hechten. Mijn advies is: kritisch lezen. Sommige gegevens zijn hard en controleerbaar, zoals die over onderwijsuitgaven, lerarensalarissen, drop-outs en zwarte scholen. Andere, met name met betrekking tot behaald niveau zijn sterk afhankelijk van de interpretatie van onderwijskundigen. En dan weet je het wel. Al sinds de tijd van van Kemenade worden aan vergelijkende onderzoeken te gemakkelijk conclusies verbonden en appels met peren vergeleken. En men zou wel erg goedgegelovig zijn als men denkt dat de woordvoerders van organisaties als de Oeso politiek neutraal zijn.

Nadat ik het bovenstaande had geschreven las ik een ingezonden stuk in N.R.C. Handelsblad (11 december 2004) van Prof. Dr. Keune, onderwijsdirecteur wiskunde aan de Radboud Universiteit van Nijmegen. Hij legt uit dat het Oeso onderzoek naar de kennis van wiskunde bestaat uit 'vragen die leerlingen met enig talent goed kunnen beantwoorden al voordat ze enig wiskundeonderwijs hebben gehad.'

Daarmee is dus niets gezegd over het wiskundeonderwijs dat nodig is om werkelijk iets te betekenen voor de 'kennismaatschappij'.

Conclusie van Prof. Keune: 'Bewindslieden hebben de menselijke neiging om onderzoeksresultaten in hun voordeel uit te leggen, ook al gaat dat tegen de logica in, en of het landsbelang ermee gediend is, is iets van geheel andere orde.'

En dat geldt al meer dan dertig jaar voor een reeks van bewindslieden.

Cornelis Verhage 11 12 '04

Verkiezingsbeloften

Onlangs drukte NRC Handelsblad de belangrijkste programmapunten af van de politieke partijen ten behoeve van de verkiezingen.

Bijna alle partijen zeggen meer geld te willen uitgeven aan de salarissen van leraren. Goed idee, maar aan welke leraren? De onderwijzers in het basisonderwijs worden eigenlijk helemaal niet zo slecht betaald, zeker de jongeren niet, gelet op hun schamele opleiding. Het zou vooral goed zijn de leraren in het voortgezet onderwijs beter te belonen – allemaal – en een eind te maken aan de beloning op basis van het functiewaarderingsstelsel. Degene die les geeft hoort in ieder geval evenveel te verdienen als degene die karweitjes doet.

Salarisverbetering is zeker ook urgent om te voorkomen dat er straks helemaal geen academisch gevormde leraren meer voor de klas staan.

En als er dan een salarisverhoging komt moet die niet worden toegekend via de zeef van de schoolmanagers. Maar daarover zeggen de programma's niets

Geen enkele partij streeft ernaar de kwaliteit van het onderwijs te verhogen, bijv. door de kwaliteit van de examens te verbeteren en een eind te maken aan de rekbare maatstaven van zowel schoolonderzoek als centraal examen. Slechts één partij wil de klassen verkleinen maar geen enkele partij noemt het verkleinen van de scholen. Nog niet eens zo lang geleden was iedereen het erover eens dat de scholen te groot waren geworden. Blijkbaar is dat probleem alweer vergeten.

Geen enkele partij dringt aan op het corrigeren van de in het recente verleden gemaakte fouten en het frauduleus handelen door bestuurders in het hoger onderwijs of pleit ervoor de waterhoofden der managers op het ministerie in te krimpen.

Geen van de partijen zegt iets over het verminderen van de autonomie van de scholen, die in werkelijkheid de autonomie van de bestuurders/managers is, bepaald niet die van leraren of ouders. Mevr van der Hoeven heeft wellicht goede redenen om vóór die autonomie te zijn want het verschaft haar een alibi om geen verantwoordelijkheid te nemen en ze neemt voor lief dat de echte belanghebbenden, zowel de onderwijsgevers als de leerlingen/studenten steeds minder zicht hebben op wat het onderwijs inhoudt. Mooi was trouwens wat Aleid Truijens onlangs in de Volkskrant schreef: 'En met een kwart van de vmbo'ers die amper kunnen lezen en schrijven, en een vracht aan hoogopgeleiden die zichzelf hebben opgeleid, schiet het niet op met die kenniseconomie'.

Nee, van mijn kant geen stemadvies. Het is trouwens wel frappant dat er zojuist weer gezwaaid is met de resultaten van internationale onderzoeken waaruit blijkt dat het Nederlandse onderwijs best goed is. Zo'n onderzoek, hoe ook tot stand gekomen en met welke vooringenomenheid ook gepresenteerd, is straks weer een goede reden om toch maar niet méér uit te geven aan het onderwijs. Het gaat prima zo !

Cornelis Verhage 17 09 '06

Een zucht van verlichting Vakantie

Vooral de leraren zullen een zucht van verlichting geslaakt hebben toen de laatste les voor de vakantie achter de rug was. Nog te weinig wordt gewezen op de slechte arbeidsomstandigheden waaronder veel Nederlandse onderwijzers en leraren hun werk moeten doen. Te grote klassen, te kleine lokalen, goedkope gebouwen (soms nog noodbouw), die loeiheet worden, ongedisciplineerde leerlingen, veeleisende en impertinente ouders, enz. Over deze arbeidsomstandigheden hoorde je managers en de onderwijskundigen zelden of nooit, die vinden wel een koele plek, weg van het gewoel. Zij maken liever plannen om het rendement van hun bedrijf te verhogen, bijvoorbeeld door te bezuinigen op dure leraren. Enfin, straks zijn de eerstegraads leraren goeddeels verdwenen uit het onderwijs, ten eerste omdat ze afgekeurd zijn of met pensioen gaan en ten tweede omdat er geen nieuwe voor in de plaats komen. Volgens een bericht in NRC Handelsblad van 4 juli stromen steeds minder leerkrachten uit de universitaire lerarenopleidingen en degenen die deze opleidingen afronden, komen steeds minder vaak in het onderwijs terecht. Ook het komend jaar zullen weer veel academici vertrekken, zo bleek vorige maand uit een enquête onder leraren van de Onderwijsbond CNV. Het opleidingsniveau van het lerencorps in Nederland daalt daardoor schrikbarend, zo luidde de conclusie.

Geef ze eens ongelijk zou je willen zeggen. De professionaliteit van het beroep is uitgehold, de salariëring is zeer matig, het respect voor het beroep is gering, de arbeidsomstandigheden vaak slecht.

De huidige situatie is niet het gevolg van een natuurramp maar het gevolg van menselijk handelen. Verklaringen van politici en onderzoekers dat het allemaal wel meevalt doen daar niets aan af. Niet alleen leraren stemmen steeds vaker met de voeten, ook ouders doen dat door hun kinderen naar dure particuliere scholen te sturen, of, als ze daar in de buurt wonen, naar scholen in België. Een onderzoeker van de Radboud Universiteit in Nijmegen zegt: 'Het Belgische onderwijs is op een minder moderne leest geschoeid. Er is meer structuur en meer orde en discipline'.

Ja, en dat zijn nu juist de belangrijkste pijlers van een systeem waarin goed onderwijs tot zijn recht kan komen. Voor leraren is het ideaal, een omgeving waar ze prettig kunnen werken en waar ze gerespecteerd worden. In Nederland is dat al lang niet gewoon meer.

Cornelis Verhage 12 07 '06

Examenspanning Lekker makkelijk

Het is sedert mensenheugenis gebruikelijk dat om deze tijd van het jaar verhalen in de krant verschijnen over examenspanning, vreselijk moeilijke opgaven, kalmeringsmiddelen voor verzenuwde leerlingen enz.

Maar het kan, tegenwoordig, ook anders. Eén van de leerlingen van het Murmellius Gymnasium, aan wie NRC Handelsblad had gevraagd om een indruk te geven van hun ervaringen bij het eindexamen, schreef: 'Met mijn huidige instelling verdien ik geen diploma, simpel. Stiekem hoopte ik woensdag dan ook gestraft te worden voor mijn hoogmoedigheid. De voorbereiding op het economie-examen gaf in ieder geval voldoende redenen om aan te nemen dat ik de benodigde 3,1 niet zou halen. Bijna dertig hoofdstukken leren was de dag voor de toets zo onaantrekkelijk dat ik er maar helemaal niet aan begon. Dit veroorzaakte het eerste stressmoment tijdens de examens: op hoop van zegen en met trillende vingers sloeg ik het opgavenboekje open. Maar helaas, al na de eerste vraag spatte de droom van terechtwijzing als een zeepbel uiteen. Want wat was dit akelig eenvoudig. Bijna een belediging. Elke snotaap die weet hoe je een rekenmachine aan en uit doet, kon voor deze toets een voldoende behalen.'

En over het geschiedenisexamen: 'Wat een schertsvertoning! Het geschiedenisexamen voelde als een cadeautje uitpakken dat je achteraf al bleek te hebben. Wat had ik mij verheugd op de geïnspireerde vragen van geïnspireerde historici die ons wilden laten proeven van de vreugde die zij beleven bij het samenstellen van een dergelijk document.

Maar nee hoor, niets van dat alles. Laffe vraagjes over suffe dingen. Een drie uur durend proefwerk. Niks examenachtigs aan.'

Goed, het is maar één stem en dus zeker niet maatgevend. En misschien had deze leerling er ook wel plezier in om lekker tegendraads te zijn. Maar anderzijds, het staat vast dat het niveau van de examens onder druk staat. Waarvan? Van de gevestigde belangen die niet verdragen dat er een achteruitgang zou zijn in het 'rendement' van de examens. Daarom worden elk jaar de opgaven en de beoordeling van de examens aangepast aan het niveau van de leerlingen zodat men verzekerd kan zijn van mooie resultaten. Nederland krijgt zo steeds meer hoger opgeleiden.

Er is wel een nadeel. Intelligente leerlingen worden vaak niet gestimuleerd door het huidige onderwijs, niet uitgedaagd – en dat moest toch juist – om zich in te spannen, om de grenzen van hun verstandelijke vermogens te leren kennen. Zij worden intellectueel verwaarloosd, tot schade voor henzelf en voor de maatschappij. Bij het huidige onderwijsbeleid is dit onvermijdelijk. Men streeft immers niet naar een meritocratie, hooguit naar een mediocratie. Lekker makkelijk.

Cornelis Verhage 28 05 '06

De inspectie doet een ontdekking Leesachterstanden in het basisonderwijs

De Inspectie van het Onderwijs heeft geconstateerd dat een kwart van de leerlingen het Nederlandse basisonderwijs verlaat met een leesachterstand van ten minste twee jaar. Twintig procent van de vmbo - leerlingen beheerst het Nederlands onvoldoende om schoolboeken die speciaal voor hen geschreven zijn, zelfstandig te lezen.

Zulke conclusies leiden uiteraard tot grote verontrusting. De inspecteur generaal, mevr. Kervezee, wordt om commentaar gevraagd (NRC Handelsblad, 25 april 2006). Het merkwaardige is dat die ook niet goed weet waardoor de slechte resultaten worden veroorzaakt. Ze zegt o.a. : ' Elf procent van de kinderen doet niet mee aan de Cito-toets, er is een hardnekkig probleem met voortijdig schoolverlaters, er is nog steeds saai en onuitdagend onderwijs, maar ook bestaat het gevaar dat de kwetsbare leerlingen met het nieuwe leren achterblijven.'

Dat er kinderen zijn die niet meedoen aan de Cito-toets is blijkbaar heel erg en dat wil ik graag geloven maar dat kan toch moeilijk een oorzaak zijn van het niet leren lezen? Hoe lang bestaat die Cito-toets eigenlijk al? En zijn daardoor de kinderen beter gaan lezen? Nee dus. Mevr. Kervezee zegt ook dat er nog steeds 'saai en onuitdagend' onderwijs is. Ja, voor wie het woord 'uitdagend' in de nieuwe betekenis niet bekend is, de inspecteur-generaal weet een nóg mooier woord: 'onuitdagend'. Laten we voorshands maar aannemen dat 'onuitdagend' een synoniem is van 'saai' en het tegenovergestelde van 'interessant' of 'leuk'. Maar wat zegt mevr. Kervezee dan even verder in het interview: 'We zijn de tijd voorbij dat onderwijs alleen maar leuk is. Het is toch van de zotte dat er spotjes op de radio te horen zijn dat meisjes in India naar school moeten en hier in Nederland alles leuk moet zijn. Leren is niet altijd leuk, maar het is wel – net als bij die Indiase meisjes – noodzakelijk voor het verdere leven.'

Het heeft er alle schijn van dat de inspectie in feite geen duidelijk beeld heeft van de situatie , ook niet van de oorzaken en ook niet van oplossingen.

Nergens blijkt uit de berichtgeving dat leren lezen – altijd al – voor een bepaald percentage van de populatie een heel moeilijke opgave is. Het gaat om 10 à 15 procent van de leerlingen en dat percentage is in andere ontwikkelde landen ongeveer even groot. Daarom was het van oudsher voor onderwijzers een absolute prioriteit – hier past het woord uitdaging – om deze groep toch te leren lezen. Dat betekende dat daar erg veel tijd in gestoken werd en dat achterblijvers eventueel speciaal onderwijs kregen om in kleine groepen nòg meer aandacht aan de basisvaardigheden te besteden. Immers, als ook begaafde leerlingen zich moeten inspannen om goede prestaties te leveren, hoeveel te meer geldt dat dan voor zwakke leerlingen! Is de huidige generatie van onderwijzers hiervan wel doordrongen en is die wel goed opgeleid om effectief leesonderwijs te geven? Maar ook hierover zwijgt de inspectie. De inspectie ziet symptomen, ziet zelfs resultaten maar is blijkbaar niet in staat daar een kritische analyse aan te verbinden. Misschien is in dit geval wel de beste manier om tot meer inzicht te komen de empirische: laat de inspectie zelf eens een tijdje voor de klas gaan staan.

Cornelis Verhage 28 04 '06

Wat een vergissing Kinderen van beter gesitueerde ouders

Marc Chavannes, redacteur van NRC Handelsblad, ging naar aanleiding van Leo Prick's boek 'Drammen, dreigen en draaien', ter bedevaart naar Groningen waar de bedenker van de basisvorming hem vriendelijk ontving.

Oud-staatssecretaris Wallage: 'Ik moest wat doen om de discussie te kanaliseren. De dynamiek buiten het onderwijs was groter dan daarbinnen. De samenleving eiste dat leerlingen niet te vroeg voorsorteerden.' Bij deze uitspraken valt op dat Wallage de leerlingen onderwerp maakt van het voorsorteren: zij mogen dat niet te vroeg doen. Van zichzelf mogen ze dat misschien wel, maar niet van de samenleving.

Hier horen we de echo van de middenschooldiscussie uit de jaren zeventig. Toen werd immers door van Kemenade c.s. bij herhaling verklaard dat verzet tegen zijn plannen niet zou baten omdat de 'maatschappelijke krachten' of de 'maatschappelijke evolutie' het onvermijdelijk maakten dat die vernieuwing er kwam. Een domme fout was dat en het is opmerkelijk dat Wallage het ruim dertig jaar later nog eens overdoet.

Nog dommer is dat hij er blijkbaar nooit aan gedacht heeft dat het middel erger was dan de kwaal.

Immers, niet zodra was de basisvorming ingevoerd en de schaalvergroting op gang gekomen, of de scholen begonnen hun brugklassen voor te sorteren, in plaats van ze, heterogeen, te verlengen. En niet zo gauw zagen de meer ontwikkelde (en de beter gesitueerde) ouders dat ze geacht werden hun kinderen naar grote en brede scholengemeenschappen te sturen, of ze gingen op zoek naar de overgebleven kleinere scholen: gymnasia voor de slimmere kinderen, Montessori-scholen voor de wat minder begaafden, mavo's en land- en tuinbouwscholen voor de zwakkeren.

Sinds Wallage is het nog erger geworden. Immers, het aan de Tweede Fase gekoppelde Studiehuis veronderstelt dat leerlingen de zelfstandigheid kunnen opbrengen die door de nieuwe vrijere lesmethoden op middelbare scholen wordt vereist. Het hoofdartikel in NRC Handelsblad van 24 maart zegt daarover: 'Niet iedere leerling is geschikt voor het Montessori-onderwijs, vroeger niet en nu niet.'

Juist, en wie gingen en gaan er , vroeger en nu, vooral naar het Montessori-onderwijs?

Kinderen van beter gesitueerde ouders. En wie gaan er nu in groeiend aantal, naar de commerciële huiswerkbegeleiding à raison van ruim €300.- per maand?

Er zijn dus, hoe je het ook wendt of keert, door toedoen van de onderwijsvernieuwingen van de laatste twintig jaar, minder gelijke kansen voor de kinderen in het onderwijs, in het bijzonder voor hen wier ouders aan de armoedegrens zitten.

Het onderwijsbeleid van de huidige minister, met haar voorliefde voor autonomievergroting, maakt de verschillen groter, de kansen nog ongelijker. Voor iedereen.

Het mag niet zo zijn Rol van de onderwijsbonden

Marc Vermeulen, columnist van het Onderwijsblad, schreef een raillerend stukje over het leraarsberoep (18 februari). Het verbaast hem dat de laatste tijd vaak gezegd wordt dat het leraarsberoep wordt uitgehold, dat het niet meer mogelijk is op een onafhankelijke en professionele manier leraar te zijn.. Vermeulen gelooft daar niet veel van en voegt eraan toe dat, als het al waar is, dat het dan toch zeker eigen schuld van de leraren is.

Om met dat laatste te beginnen, daar is iets van waar. Echter, dat zou dan vooral de Algemene Onderwijsbond – die het Onderwijsblad uitgeeft – zich moeten aantrekken. Vóór de jaren tachtig betekenden de lerarenverenigingen iets voor hun leden, niet alleen op rechtspositioneel vlak maar ook op onderwijskundig terrein. Zij verzetten zich in woord en geschrift tegen onverstandige plannen van de overheid en konden veel onheil voorkomen. De bestuurders kenden hun achterban en probeerden uit te voeren wat die wilde.

Wat zij in de jaren tachtig en daarna gedaan hebben, lijkt veel op verraad. Zij lieten zich door sluwe ministers en staatssecretarissen inpalmen, soms ook intimideren en werden medeplichtig aan slechte onderwijsvernieuwingen.

Wat betekent dat voor de leraar in de praktijk van zijn werk? Door de schaalvergroting verloren de leraren het zicht op hun omgeving. Konden voorheen de leraarsvergaderingen nog recht doen aan de gezamenlijke belangen van de leraren en directies afhouden van eigenmachtige beslissingen, dat werd nu onmogelijk omdat de scholen te groot waren geworden voor leraarsvergaderingen. De leraar werd afhankelijk van management teams en door de invoering van de *lumpsum* en de functiewaardering kreeg de schoolleiding een prachtig middel in handen voor een verdeel - en heerspolitiek. Het collegiale verband, en daarmee de solidariteit, is grotendeels verloren gegaan..

Scholen opereren steeds meer als op rendement gerichte bedrijven en dat betekent voor de bedrijfsleiders dat de werknemers goedkoop moeten zijn en weinig noten op hun zang moeten hebben. Nu, dat hebben die werknemers ook niet: de slecht opgeleide jongeren weten niet beter dan dat ze een soort vakkenvullers functie hebben, de ouderen proberen te overleven en koesteren de enkele klassen waar ze zichzelf kunnen zijn.

Minister en staatssecretaris van O & W hebben er ondertussen blijk van gegeven (in de Volkskrant van 14 februari) dat zij er weet van hebben dat schaalvergroting en versterking van het management kwalijke gevolgen kan hebben. Ze schrijven onder meer: ‘Het mag nooit zo zijn dat schoolbesturen verworden tot kleine ministeries: de vrijheid en zelfstandigheid mogen niet blijven hangen op het niveau van bestuurders, maar moeten juist worden ervaren op de werkvloer’.

Ja, ze kunnen wel schrijven: het mag nooit zo zijn’, maar ondertussen *is het zo*. Overheid en schoolbesturen én onderwijskundigen én managers én bestuurders van onderwijsbonden hebben de huidige situatie samen tot stand gebracht: de leraren zitten met de gevolgen en krijgen nog de schuld ook. Over het onderwijs wordt, en de eerder genoemde groepen hebben dat zo gewild, beslist bij hen, over hen en zonder hen.

Volg het spoor terug Geloof in middelmaat

In februari 2002 gaf prof. Meijnen, de bekende onderwijskundige, toe dat het Studiehuis hard tegenviel. Hij zei ook: 'We geloofden er met zijn allen in.' Dat 'met zijn allen' kan alleen gezegd worden door iemand die erg vergeetachtig is of door iemand die lak heeft aan wat mensen buiten zijn eigen 'in-crowd' denken en zeggen.

Want degenen die de Tweede Fase wilden invoeren wisten maar al te goed dat niet iedereen enthousiast was over de vernieuwingen. In 1996 zei dhr Veenstra, toen lid van het Procesmanagement Voortgezet Onderwijs, over de leraren in de toekomstige Tweede Fase: 'Maar ik moet erkennen dat er ook een groep afwijzers is. Als school moet je met deze mensen aan het werk en bij een gedeelte van deze groep zul je tot de conclusie komen dat het ophoudt. Ik schat dat 10 procent van je docenten uiteindelijk niet mee kan of wil met deze ingrijpende veranderingen. Met hen zul je moeten praten over functies buiten de school en dan zullen zij in voorkomende gevallen voor een lager salaris bij bijvoorbeeld een uitgeverij moeten gaan werken.'

Zo werd er gedacht over het oordeel van de leraren. Ondertussen heeft Veenstra wel gelijk gekregen met zijn prognose. Ik vrees dat die tien procent nog laag ingeschat is. Helaas, hoewel het ritselt van de onderwijsonderzoekers wordt over dit soort zaken zelden onderzoek gedaan. Deed men dat wel, dan zou blijken dat een flink deel van de afgekeurden of van de vroegtijdige onderwijs-verlaters, vóór de invoering van de Tweede Fase uitstekend functioneerde als vakbekwame en enthousiaste docenten.

Overigens, ondanks de grote hoeveelheid kritiek op de Tweede Fase en ondanks wijzigingen in de opzet daarvan wordt het beleid in feite gewoon doorgezet. Het is ook niet de bedoeling dat er zelfbewuste, hoogopgeleide leraren voor de klas staan. Robbert Dijkgraaf schreef hierover onlangs in N.R.C. Handelsblad: 'Vakkennis wordt steeds minder gewaardeerd en weggedrukt door pedagogiek en management. Het is allang niet meer vanzelfsprekend dat bevlogenheid voor het vak ook een goede carrière waarborgt. Een eerstegraads bevoegdheid is niet langer een garantie voor een salaris in de hogere schalen, zodat vaak de stap naar het management de enige mogelijkheid voor een docent is om meer prestige en inkomen te krijgen.'

Terugkomend op de uitspraak van prof. Meijnen in 2002, waar gelooft men (ik bedoel 'men' van het onderwijsbastion) dan wel in? Het antwoord moet waarschijnlijk zijn: in middelmatigheid.

Cornelis Verhage

Het geheugen van politici. Leren van klassieken in vertaling

Er wordt wel gezegd dat politici gewantrouwd moeten worden omdat ze uitspraken doen waar ze zich niet aan houden, gemakkelijk hun inzichten wijzigen als dat opportuun is, hun huik naar de wind hangen enzovoort. Ik houd het erop dat politici vooral vergeetachtig zijn. Het zou bijvoorbeeld wel aardig zijn om van al de parlementariërs die tien jaar geleden vóór de invoering van de Tweede Fase waren, nu op te tekenen hoe zij indertijd ook al reserves hebben gehad maar dat zij misleid waren door..., dat zij het niet konden overzien, dat het hun vakgebied niet was en ga zo maar door.

Een ereplaats onder de vergeetachtigen komt toe aan de heer Bolkestein. Die hield op het symposium van de Vrienden van het Gymnasium een inleiding waarin hij voorstelde om de studie van de klassieke talen te vervangen door het lezen van de klassieken in vertaling.. Hij wilde van de nood een deugd maken want door het geringe aantal uren dat tegenwoordig beschikbaar is, wordt het helaas moeilijk om een behoorlijke vertaalvaardigheid te verwerven. Een vraag die door hem niet beantwoord werd was hoe het komt dat er niet meer lessen beschikbaar zijn voor de klassieke talen (in mindere mate geldt hetzelfde trouwens voor de moderne talen , geschiedenis en wiskunde).

De heer Bolkestein is al wat ouder dus hij heeft nog meegemaakt dat de bezuiniging op het aantal lessen al snel na de invoering van de Mammoetwet begon, onder minister van Veen. Hij weet ook dat die bezuinigingen krachtig werden doorgezet onder minister Deetman en staatssecretaris Ginjaar- Maas en hij heeft van nabij gezien hoe onder het Paarse kabinet de grote truc werd toegepast van meer vakken en minder uren. Gedurende een belangrijk deel van die tijd was hij zelf fractievoorzitter van één van de regeringspartijen of lid van de regering. Hij weet dus dat het terugbrengen van het aantal uren voor de klassieke talen niet het gevolg is van een natuurwet of een ‘act of God’ maar van doelbewust beleid waar hijzelf medeverantwoordelijk voor is.

Nu zeg ik : ‘hij weet’, maar dat is niet correct. Hij zou het kunnen weten als hij het niet vergeten was. De enige andere verklaring is dat hij meent dat de scholing waar hijzelf zo veel aan heeft gehad aan komende generaties niet gegund moet worden. Hieronder volgt een citaat uit een interview met de heer Bolkestein in NRC Handelsblad van 3 maart 1994.

‘Hij staat op en leidt het bezoek naar een tafeltje met daarop het ingelijste portret van dr. J.D. Meerwald, zijn leraar klassieke talen.’ Een buitengewoon mens, in ieder opzicht. Ik heb ook privé-les van hem gehad, want ik deed de bèta-opleiding op school en alfa in mijn vrije uren. Er waren trouwens veel leraren die buitengewoon inspirerend waren. Ook zij hadden na de oorlog het gevoel: we beginnen opnieuw, alles wordt nu anders. Er was een enorm enthousiasme en verder bijna niets, in 1945. Wat stoelen, een bord, een krijtje. Meer heb je ook niet nodig. Goed onderwijs is geen zaak van geld. Mijn liefde voor de Franse taal en cultuur heb ik bijvoorbeeld ook aan de school te danken. Maar de studie van de klassieke teksten maakte toch de meeste indruk. De acribie, de nauwkeurigheid die dat vereiste. Zien wat er wèrkelijk staat. Dat waren zulke indringende lessen, die neem ik tot mijn dood met mij mee. Later heb ik natuurlijk technieken opgedaan, meer kennis verworven. Maar al mijn fundamentele inzichten heb ik op die school gekregen.’

Ja, inderdaad, scripta manent. De vraag rijst of dhr Bolkestein nog wel eens naar dat portret van dr. Meerwald kijkt.

Iederwijs Culturele verarming

Zou het kunnen zijn dat de bezuinigingen en vernieuwingen in het middelbaar onderwijs geleid hebben tot een verwaarlozing van de Nederlandse cultuur en traditie en dat het effect daarvan nu ook zichtbaar wordt in de wijze waarop het publieke debat gevoerd wordt?

Bij de verkiezing van de 'Grootste Nederlander aller tijden' bleek in ieder geval dat het historisch besef niet erg levend is, ongetwijfeld mede een gevolg van de geringe aandacht die het geschiedenisonderwijs krijgt. Maar ook de sfeer waarin gediscussieerd wordt doet denken aan het moderne onderwijs: gehaast, op smal spoor, gauw tevreden over eigen opvattingen en conclusies, sensatiebelust. Ook in de zg. kwaliteitskranten vindt men, zoals Bastiaan Bommeljé opmerkte, 'holle clichés' en 'radicale middelmatigheid'.

Als hier een relatie is met de kwaliteit van het Nederlandse onderwijs, ziet het er slecht uit. Immers, in het onderwijs gaat het er tegenwoordig vooral om productie te 'maken', het rendement op te voeren en klantgericht te werken. Dat moet zo omdat er een prijs staat op het hoofd van elke leerling en een premie op elke student. Doelstellingen zijn vooral kwantitatief bepaald, niet kwalitatief. Het is een klimaat waarin het opzoeken van weetjes op internet kan gelden als kennisverwerving, waar de studielast doorgaat voor studie en waarin middelmatige prestaties worden gewaardeerd als goed of uitnemend.

Het curriculum van de middelbare school zorgt niet alleen voor lacunes in de geschiedkundige kennis maar heeft ook op andere terreinen zijn tol geëist, bij voorbeeld van het onderwijs in de moedertaal, van het onderwijs in de moderne vreemde talen en van het literatuuronderwijs. Er is maar weinig ruimte voor leraren en scholen die, tegen de stroom in, willen streven naar verbreding en verdieping.

Het gevolg is dat wij leven in een rijk land dat lijdt aan culturele verarming.